

Considerations on the Crime of Disrupting the Economic System Through Cryptocurrencies

Elham Eshaghi¹, Mohamad Mosadegh^{2*}, Mahmud habibi tabar³

1. Department of Law, Sav.C., Islamic Azad University, Saveh, Iran.
2. Department of Law, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Department of Law, Sav.C., Islamic Azad University, Saveh, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages:175-190

Article history:

Received: 28 Mar 2025

Edition: 05 May 2025

Accepted: 17 Jul 2025

Published online: 22 Dec 2025

Keywords:

Cryptocurrency, Bitcoin, Disruption of the Country's Economic System, Virtual Money. Legal Nature.

Corresponding Author:

Mohamad Mosadegh

Address:

Iran, Tehran, Islamic Azad University, Department of Law, SR.C., Department of Law.

Orchid Code:

0009-0006-7524-2305

Tel:

09123272538

Email:

mosadegh42@iaui.ir

ABSTRACT

Background and Aims: With the increasing penetration of the virtual world into human life, a type of virtual money was also created. In the same short time, cryptocurrencies, also called virtual money, penetrated the trading markets. Cryptocurrencies are considered a new type of digital technology. **Materials and Methods:** This article is descriptive and analytical. The materials and data are also qualitative, and receipts were used to collect materials and data.

Materials and Methods: This article is descriptive-analytical. The materials and data are also qualitative, and questionnaires were used to collect the materials and data.

Ethical Considerations: In this article, the originality of the texts, honesty, and trustworthiness have been respected.

Finding: Due to the lack of recognition of cryptocurrencies and lack of sufficient familiarity with them, cryptocurrency crimes such as some frauds, phishing, etc. have emerged. One of these crimes, the lack of attention to which may lead to the formation of an economic, social, and judicial crisis in Iran, is the crime of disrupting the country's economic order through cryptocurrencies.

Result: Due to the lack of recognition of cryptocurrencies and lack of sufficient familiarity with them, cryptocurrency crimes such as some frauds, phishing, etc. have emerged. One of these crimes, the lack of attention to which may lead to the formation of an economic, social, and judicial crisis in Iran, is the crime of disrupting the country's economic order through cryptocurrencies.

Cite this article as:

Eshaghi, E; Mosadegh M; Habibi Tabar, M. *Considerations on the Crime of Disrupting the Economic System Through Cryptocurrencies*. Economic Jurisprudence Studies. 2025.

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۴

ملاحظات بر بزه اخلاخ در نظام اقتصادی کشور از طریق رمزارزها

الهام اسحاقی^۱، محمد مصدق^{۲*}، محمود حبیبی تبار^۳

۱. گروه حقوق، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران.

۲. گروه حقوق، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. گروه حقوق، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: با نفوذ هرچه بیشتر دنیای مجازی در زندگی بشر، نوعی از پول مجازی هم ایجاد شد؛ در همین زمان کوتاه رمزارزها که پول مجازی نیز نام دارند در بازارهای معاملاتی نفوذ کردند. رمزارزها نوع جدیدی از فناوری‌های دیجیتال محسوب می‌شوند

مواد و روش‌ها: مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده‌است.

یافته‌ها: با توجه به عدم به رسمیت شناخته نشدن رمزارزها و عدم آشنایی کافی با آن، جرایم رمزارزی مانند برخی کلاهبرداری‌ها، فیشینگ‌ها و ... به منصفه ظهور رسیده است. یکی از این جرایم که ممکن است عدم توجه به آن موجب شکل‌گیری بحران اقتصادی و اجتماعی و قضایی در جامعه ایران گردد، بزه اخلاخ در نظم اقتصادی کشور از طریق رمزارزها می‌باشد.

نتیجه: شمول قانون اخلاخ‌گران در نظام اقتصادی مخصوصاً بند الف آن بر رفتارهای مجرمانه ناشی از رمز ارز بسیار دشوار می‌باشد که رمزارزها در تاریخ کنونی از این شمولیت خارج بوده و موضوعیت ندارند. چنانچه اشخاص حقوقی یا حقیقی مبادرت به وصول رمزارزها به صورت قبول سپرده تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلاخ در نظام اقتصادی شود، به اتهام ارتکاب اخلاخ در نظام اقتصادی کشور قابلیت تعقیب داشته.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۷۵-۱۹۰

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۸

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱

واژگان کلیدی:

رمز ارز، بیت‌کوین، اخلاخ در نظام اقتصادی کشور، پول مجازی، ماهیت حقوقی.

نویسنده مسئول:

محمد مصدق

آدرس پستی:

ایران، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، گروه حقوق.

تلفن:

09123272538

کد ارکید:

0009-0006-7524-2305

پست الکترونیک:

mosadegh42@iau.ir

۱. مقدمه

در گذشته‌های دور برای گذران امور زندگی نیاز هر فرد با کشاورزی و تولیدات تامین می‌شد، اما با گذشت زمان افراد به تولیدات شخصی خود قانع نبوده و ناگزیر می‌شدند که محصولات خود را با دیگر محصولات معاوضه نمایند و بدون اینکه ارزش و معیاری برای دو کالای مورد معاوضه تعیین نمایند مبادله کالا به کالا انجام می‌دادند. به مرور معاوضه کالا به کالا نیز نیازهایشان را تأمین نکرد و همین امر منجر به پیدایش پول گردید. شکل پول نیز بنا به ادوار مختلف تاریخی و نیازهای آن زمان تغییر یافت و در عصر حاضر که دنیای مجازی زندگی انسان‌ها را تسخیر کرده، دارایی‌های انسان تبدیل به دارایی مجازی گردیده و ارز دیجیتال و رمزارزها رواج چشمگیری داشته است.

در یک تقسیم بندی اولیه دارایی‌های مجازی به دو گروه کوین و توکن تقسیم می‌شوند. کوین‌ها در واقع مصادیقی از رمزارزها هستند که از طریق ایجاد تغییراتی در کد اصلی بیت‌کوین ایجاد می‌شوند. این ارزها کارکردی مشابه بیت‌کوین با اندک تغییراتی دارند. توکن‌ها نیز گونه‌ای از رمز ارزها می‌باشند که معمولاً بر روی پلتفرم یک زنجیره بلوکی دیگر ایجاد می‌شود این توکن‌ها غالباً برای کاربرد در یک اپلیکیشن و یا به عنوان یک دارایی مورد استفاده قرار می‌گیرد. (جهان‌دیده، ۱۳۹۷) اولین جرقه‌های مفهوم رمزارز به معنای پول رمزگذاری شده در سال ۱۹۹۸ به منظور تسهیل انجام امور مالی و ایجاد پول بدون واسطه مطرح شد و پیشنهاد شد نوع جدیدی از پول الکترونیکی ایجاد شود که با روش رمزگذاری رایانه‌ای برای کنترل تولید پول و انجام معاملات بدون واسطه و مرجعیت مرکزی استفاده شود.

(سلیمانی پور وهمکاران، ۱۳۹۶، ۱۹۶) این ایده تا سال ۲۰۰۹ صرفاً در حد یک نظریه باقی ماند تا اینکه در سال ۲۰۰۹ بیت‌کوین راه اندازی شد. در سال ۲۰۰۸ اعلام شد فردی در حال کار بر روی سیستم پول الکترونیکی جدیدی است که کاملاً بدون دخالت شخص ثالث می‌باشد و همین امر سرمنشاء ایجاد بیت‌کوین بود بر همین اساس در سال ۲۰۰۹ بلوک صفر بیت‌کوین در دنیای اینترنت استخراج شد که تنها شامل پیغامی مبنی بر شروع به کار سیستم بود و جایزه آن ۵۰ بیت‌کوین برای سازنده بود. چند روز بعد اولین نسخه نرم افزار بیت‌کوین به صورت متن باز ارائه شد و فردای آن بلوک یک بیت‌کوین استخراج گردید و تراکنش بیت‌کوین به کاربران صورت گرفت. (دعایی، ۱۳۹۳، ۵) همزمان با رشد بی‌رویه رمز ارزهایی همچون بیت‌کوین، تتر، اتریوم و ارزهای مشابه موافقان و مخالفانی برای استفاده از این پول‌های مجازی اقدام به ارائه نظریات خود نموده‌اند در همین راستا دغدغه‌ها و چالش‌هایی برای دولت و ابهامات فراوانی نیز برای استفاده کنندگان از این ارزها ایجاد شده است. از جمله ابهامات ایجاد شده در این خصوص آن است که رمزارزها دارای چه ماهیت حقوقی می‌باشند؟ آیا این ارزها پول محسوب می‌شوند؟ در صورتی که آنها را پول بدانیم آیا دارای مالیت است و می‌توان آن را به عنوان وثیقه استفاده نمود؟ نظر به اینکه حاکمیت ایران علی‌رغم تراکنش مالی بسیار در حوزه رمز ارز هنوز به تصمیم دقیقی در این خصوص اتخاذ نکرده و قانونی در خصوص آن تصویب نکرده، دارنده این ارزها دارای چه حقوقی می‌باشند؟ این ارزها چگونه می‌توانند منجر به اختلال در نظام اقتصادی کشور گردند؟ در این مقاله سعی بر آن است که به تعریف ارز مجازی و

چگونگی بروز جرم اخلاخ در نظام اقتصادی کشور از طریق آنها پردازیم.

۲. مواد و روشها

مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و دادهها نیز کیفی است و از فیش برداری در گردآوری مطالب و دادهها استفاده شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

۴. یافتهها

با توجه به عدم رسمیت شناخته نشدن رمزارها و عدم آشنایی کافی با آن، جرایم رمزارزی مانند برخی کلاهبرداریها، فیشینگها و ... به منصف ظهور رسیده است. یکی از این جرایم که ممکن است عدم توجه به آن موجب شکل گیری بحران اقتصادی و اجتماعی و قضایی در جامعه ایران گردد، بزه اخلاخ در نظم اقتصادی کشور از طریق رمزارها می باشد.

۵. بحث

۱-۵. ماهیت علمی و فنی رمز ارزها

با عنایت به گستردگی حوزه رمزارها، ارائه تعریف و مفهوم ثابتی از آنها دشوار به نظر می رسد، اما با افزایش حجم استفاده از رمز ارزها در جهان، مفهومی به نام ارز پایدار شکل گرفت، ارز پایدار نوعی از رمز ارزها می باشد که به منظور کمینه سازی مخاطرات ناشی از نوسان قیمت رمز ارزها طراحی گردید و دارای دو گونه با پشتوانه و بدون پشتوانه می باشد.

۱-۱- ارزهای پایدار بدون پشتوانه و با پشتوانه

ارزهای پایدار بدون پشتوانه توسط الگوریتم هوشمند کنترل عرضه و تقاضا، مدیریت می شوند و ارزهای با پشتوانه به سه نوع ارزهای پایدار با پشتوانه کالا، ارزهای پایدار با پشتوانه ارز پایه،

ارزهای پایدار با پشتوانه رمزارز پایه تقسیم می شوند که هر یک ویژگیهای منحصر به فردی را دارا می باشند که در ذیل به برخی از ویژگیهای هر یک از آنها به اختصار می پردازیم:

الف) ویژگی ارزهای پایدار با پشتوانه کالا پایه عبارتند از:

- ارزش این ارز با توجه به ارزش دارایی پشتوانه آن ثابت می باشد؛

- چنانچه منتشر کننده توکنها دچار مشکل شوند و یا به هر دلیلی از پرداخت پشتوانه رمز ارز امتناع نمایند نهاد تضمین کننده از محل وثیقه اولیه که همان پشتوانه توکنهای منتشر شده می باشد خسارت کاربران را جبران می کند؛

- حجم توکنهای در گردش با توجه به میزان دارایی پشتوانه تعیین می شود و از همین رو امکان انتشار بی رویه توکنها از منتشر کننده سلب می شود.

ب) ویژگی ارزهای پایدار ارز پایه عبارتند از:

- ارزش این رمز ارزها با توجه به یک یا چند پشتوانه تعریف می شود؛

- یک بانک یا نهاد مالی مشخص، گواهی ضمانت صادر می شود؛

- ارزش توکنهای در گردش دقیقاً معادل وثیقه سپرده شده نزد بانک می باشد.

ج) ویژگی ارزهای پایدار رمز ارز پایه عبارتند از:

- ارزش این رمز ارزها توسط رمزارزهای پشتوانه تعیین می شود؛

- فرآیند تثبیت قیمت تحت کنترل قراردادهای هوشمند صورت می گیرد؛

- عرضه این ارزها معادل ارزهای سپرده شده صورت می گیرد.

همچنین از دیدگاهی دیگر، رمز ارزها به رمز ارزهای بسته، رمزارزهای با جریان یک طرفه و

پول می‌توان یافت. نظریه اول پول را کالا و شکل آن را فلزاتی گران بهای با پشتوانه می‌دانند و برخی دیگر آن را بدون پشتوانه تلقی می‌کنند و انتشار آن را صرفاً در صلاحیت حاکمیت می‌دانند (توسلی، ۱۳۹۱، ۱۰۱) اندیشمندان اسلامی نیز در خصوص ماهیت پول دو نظریه دارند برخی در بیان ماهیت پول به قدرت خرید آن تأکید دارند و برخی ارزش اسمی پول را مدنظر قرار می‌دهند (مهدی‌پور، ۱۳۹۶، ۱۷۹)

اما در خصوص رمز ارز ابهامات از پول هم بیشتر است. به عنوان مثال ماهیت بیت‌کوین به عنوان یکی از رمز ارزهای شناخته شده عصر حاضر دارای ابهامات بسیاری از منظر ماهیت فقهی و حقوقی است. برخی بر این باورند که بیت‌کوین یک ارز قابل داد و ستد و وسیله مبادله می‌باشد. (میزاخانی، ۱۳۹۶، ۲۸) و برخی دیگر در شناخت ماهیت حقوقی بیت‌کوین عقیده به بررسی مکانیسم عرضه و تقاضا دارند.

برخورد و پذیرش کشورها و سیستم‌های حقوقی مطرح جهان با پدیده رمز ارز متفاوت می‌باشد، برخی کشورها از پذیرش آن و برخی از عدم پذیرش آن سخن می‌گویند، به عنوان مثال وزارت خزانه داری آمریکا بیت‌کوین را به عنوان یک ارز قابل تبادل با دلار پذیرفته است. در آلمان نیز بیت‌کوین یک دارایی مالیات پذیر است.

شایان ذکر است که بیت‌کوین برای حل ضعف ذاتی معاملات مبتنی بر اعتماد اختراع شد. این ارز دیجیتال به کالایی همانند دارایی تبدیل می‌شد که در بیش از ۱۶۰۰۰ بازار در سراسر جهان معامله می‌شد. سرمایه‌گذاران نیز طبق معیارهای استفاده شده توسط اقتصاددانان بیت‌کوین را به عنوان یک ارز نمی‌دیدند بلکه به عنوان یک

رمزارزهای با جریان دوطرفه تقسیم می‌شوند. رمز ارزهای بسته به صورت معمول برای خرید و فروش کالاها و خدمات مجازی در داخل جامعه منظور شده‌اند و کاربران پول را از طریق یک سری فعالیت‌ها به دست می‌آورند. ارز مجازی با جریان یک طرفه به جای پول استفاده می‌شود؛ اما امکان تبدیل معکوس آن وجود ندارد مثل سکه آمازون و ارز با جریان دو طرفه برای خرید پول واقعی استفاده می‌شود مثل بیت‌کوین.

در ادامه در خصوص ماهیت رمز ارزها از حیث حقوقی و اینکه رمز ارزها به چه صورتی می‌توانند بر سیستم حقوق کیفری بویژه بزه اخلال در نظام اقتصادی کشور تأثیرگذار باشند مباحثی را طرح می‌کنیم.

۲-۵. ماهیت حقوقی رمز ارزها

بیش از یک دهه است که از پیدایش رمز ارزها می‌گذرد. این امر پدیده‌ای جدید در بازارهای مالی ایجاد نموده و با ارائه یک جایگزین به پول استاندارد، خارج از موسسات مالی متمرکز عمل می‌نماید و هزینه‌های معاملاتی کمتری را نسبت به ارزهای رایج دارا می‌باشند و معمولاً گسترده‌تر از ارزهای استاندارد عمل می‌کند. (کیانین، ۲۰۱۸)

۱-۲-۵. رمز ارزها از نگاه کشورها

از زمانی که پول‌های مجازی که در تعریف آن گفته شده است: «انباره الکترونیک ارزش پولی روی یک ابزار فنی که به شکل گسترده برای پرداخت به پذیرندگان بدون الزام به اتصال به حساب‌های بانکی ولی به شکل یک ابزار پیش پرداخته حامل عمل می‌کند» (عبدی پور، ۱۳۸۹، ۱۶) قدم به دنیای کسب و کار و تجارت گذاشتند همواره در خصوص ماهیت آنها اختلاف نظر وجود داشت که آیا می‌توان از این پول‌ها به عنوان سرمایه نام برد؟ دو نظریه کلی در خصوص ماهیت

ماده ۶۸۷ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ یا قانون مجازات استفاده کنندگان از آب برق تلفن فاضلاب و گاز مصوب ۱۳۹۶ شود.»

براساس نظریه مشورتی فوق می‌توان استنباط نمود که ارزش‌های دیجیتال در حقوق ایران، دارای پشتوانه حمایتی نمی‌باشند و ماهیت حقوقی خاصی برای آنان در نظر گرفته نشده است. براساس این نظریه مشورتی نظر اکثریت قضات شرکت کننده در جلسه نشست قضایی شهرستان اراک در خصوص ماهیت حقوقی ارزش‌های دیجیتال البته صرفاً موضوع استخراج این رمزارها این است که: «استخراج ارزش‌های دیجیتال و خرید و فروش آنها جرم انگاری نشده است و صرفاً دستگاه‌های تولید کننده ارزش‌های دیجیتال (ماینر) بعنوان کالای مجاز مشروط محسوب می‌شود و در صورت مجوز ورود نداشتن رسیدگی به آنها در صلاحیت تعزیرات خواهد بود و نیز در صورتیکه بدون مجوز از برق صنعتی استفاده شود قانون مجازات استفاده کنندگان غیر مجاز آب، برق و... شامل آنها خواهد شد. استدلال این قضات در ارائه این نظریه را می‌توان در موارد ذیل طبقه بندی نمود:

۱- تعریف ارز در بند پ ماده ۱ قانون قاچاق کالا و ارز شامل ارزش‌های رایج است و ارزش‌های مذکور، ارز رایج محسوب نمی‌شوند؛ ۲- آیین نامه ابلاغی هیئت دولت در سال ۹۸ در خصوص استخراج ارزش‌های دیجیتال صرفاً در خصوص اخذ مجوز تأکید کرده و جرم‌انگاری انجام نشده است. (مصوب ۱۳۹۸/۰۵/۰۶)؛ ۳- رویه قضایی موجود در کشور که ارزش‌های دیجیتال را مشمول تعریف ارز بند پ ماده ۱ قانون قاچاق کالا و ارز نمی‌داند.»

هرچند که رویه قضایی کشور ایران از رمزارها حمایت صریحی ندارد، اما واقعیت امر آن است که

سرمایه گذاری سوداگرانه در نظر می‌گرفتند (غلامی معاف، ۱۴۰۰، ۱۷۰)

چنانچه گذشت از زمانی که بیت‌کوین راه اندازی شد در خصوص ماهیت آن بحث‌های فراوانی وجود داشت که آیا می‌توان بیت‌کوین را به عنوان یک نوع ارز یا سرمایه در نظر گرفت یا اینکه هیچ ارزشی ندارد. در سال ۲۰۱۴ سرویس درآمد داخلی ایالات متحده اعلام کرد که تمامی ارزش‌های مجازی از جمله بیت‌کوین شامل مالیات بر دارایی می‌شوند و ارز به حساب نمی‌آیند. در واقع سود یا ضرر ناشی از بیت‌کوین اگر به عنوان سرمایه نگهداری شود تحت عنوان سود و زیان سرمایه تلقی می‌شود در حالی که اگر به عنوان موجودی نگهداری شود شامل سود و زیان عادی خواهد شد (دعایی، ۱۳۹۳، ۷)

در تبیین ماهیت حقوقی رمزارز علی‌الخصوص بیت‌کوین در حقوق داخلی می‌توان به نظریه شماره ۵۶۵/۹۸/۷ مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۰۴ اداره کل حقوقی اشاره نمود: «پول یا ارز دیجیتالی که به صورت الکترونیکی توزیع و قابل استفاده می‌باشد مانند بیت‌کوین طبق بند «پ» ماده یک قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحات بعدی پول رایج خارجی و به تبع آن ارز مورد حمایت این قانون به شمار نمی‌رود و با لحاظ تصویب نامه مورخ ۱۳۹۸/۰۵/۰۹ هیات وزیران خرید و فروش آن و همچنین نگهداری خرید و فروش و وارد کردن دستگاه استخراج بیت‌کوین در مقررات کیفری عنوان مجرمانه ندارد مگر اینکه دستگاه استخراج بیت‌کوین در فهرست کالاهای تحت مقررات گمرکی مطرح و وارد کردن آن منطبق با کالاهای موضوع قاچاق شود یا عملکرد دستگاه‌های استخراج بیت‌کوین مشمول عنوان‌های دیگر مانند خرابکاری موضوع

روز به روز بر استفاده کنندگان از این ارزشها افزوده می‌شود چرا که این ارزشها، پرداخت در سطح جهانی را تا حدودی تسهیل کرده‌اند و بدون توجه به موقعیت جغرافیایی، افراد می‌توانند برای یکدیگر پول را در قالب رمز ارز ارسال کنند.

۲-۲-۵. مالیت رمزارزها

در پاسخ به این پرسش که آیا رمزارزها را می‌توان مال تلقی نمود و به گونه‌ای با آنان برخورد کرد که دارای ارزش مالی باشند ابتدا باید به تعریف مال بپردازیم:

در گذشته واژه‌ی «مال» ویژه کالای مادی بود. ولی پیشرفت‌های زندگی کنونی به تدریج آن را از این معنی محدود و ابتدایی خارج ساخته است. چندان که امروز به تمام عناصر گوناگون دارایی مانند: زمین و اموال منقول و مطالبات و حقوق مالی، و حتی حق تألیف و اختراع و سرقفلی نیز مال گفته می‌شود. (کاتوزیان، ۱۳۹۸، ۲۸) در ابتدا صرفاً به طلا و تفره مال گفته می‌شد و با گذشت زمان به هر چیز عینی ذخیره شده و تملک پذیر مال گفتند (تقی‌زاده، ۱۳۹۱، ۹) مفهوم لغوی مال به معنای آن چیزی است که در ملک کسی باشد و آنچه که ارزش مبادله داشته باشد (معین، ۱۳۷۵، ۳۰۷) از نظر حقوقی مال هر آن چیزی است که مفید باشد و نیازی مادی یا معنوی را از انسان برطرف نماید و قابل اختصاص یافتن به یک شخص باشد. (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ۹) بنابراین اشیایی که هیچ کس نمی‌تواند نسبت به آنها ادعای مالکیت نماید نمی‌تواند مال محسوب شود مثل خورشید و هوا. از نظر دکتر کاتوزیان مال چیزی است که ارزش داد و ستد داشته باشد. و در برابر آن پول یا مال دیگر داده شود. معیار تمیز این ارزش نوعی است و در اختیار عرف یعنی در بازار معادل مبلغی پول است (همان، ۱۳۹۸، ۲۸)

در فقه اسلامی مالیت یک مفهوم اعتباری است که به اشیاء داده می‌شود. بدین معنا که عقلاً برحسب اینکه یک شی دارای منافع بوده و در رفع احتیاجات مردم مفید باشد یا غرض خاصی در تملک و تصرف آن وجود داشته باشد نسبت به آن رغبت داشته و برای بدست آوردن آن بر یکدیگر سبقت گرفته و گاه نزاع می‌کنند و حاضرند برای تحصیل آن بها بپردازند که به آن مال می‌گویند (انصاری، ۱۴۳۱، ۳۱۹) از لحاظ فقهی شیئی مال محسوب می‌شود که دارای منفعت مشروع باشد (نائینی، ۱۳۹۱، ۳۶۴) البته تعریف مال دارای مفهوم نسبی می‌باشد و برحسب زمان و مکان متغیر می‌باشد و ممکن است چیزی در یک زمان و یک مکان خاص و براساس عرف و فرهنگ آن منطقه، ارزش مالی داشته باشد ولی همان شی در مکان و زمان دیگری فاقد ارزش مالی تلقی گردد.

وقتی صحبت از مال می‌شود ناگزیر منفعت مالی نیز در کنار آن بیان می‌شود و در تعریف آن گفته شده که منفعت فایده‌ای است که به تدریج از مالی به دست می‌آید و ایجاد آن با از بین رفتن اصل مال ملازمه ندارد مانند سکونت در خانه (کاتوزیان، ۱۳۷۴، ۱۵۲) حال پس از بیان تعاریف مال و منفعت مالی، باید به این پرسش پاسخ دهیم که آیا رمزارزها، مال محسوب می‌شوند یا خیر؟ قبل از تحلیل این موضوع در خصوص برخی ویژگیهای رمزارزها مطالبی را به اختصار بیان می‌نماییم. رمزارزها ویژگی‌هایی دارند که آن را از ارزشهای فیزیکی متمایز می‌نماید و این ویژگیها عبارت است از:

- بر فناوری بلاکچین مبتنی هستند؛
- براساس کنترل نامتمرکز و بدون وابستگی به دولت طراحی می‌شوند؛

- در خارج از بستر اینترنتی وجود فیزیکی ندارند؛
  - اغلب پشتوانه ای به نام پول ندارند؛
  - دارای ارزش می‌باشند و قابلیت استخراج دارند؛
  - قابلیت تبدیل به دیگر رمزارزها را دارند؛
  - امکان ذخیره شدن دارند و قابل شمارش می‌باشند (فتح الهی، ۱۳۹۶، ۳۶)
- بر اساس همین ویژگی‌های مطرح شده برخی بر این عقیده اند ماهیت ارزهای دیجیتال چیزی شبیه "داده" و "اطلاعات" است که با زبان ریاضی خلق شده اند و بر همین اساس است که برخی آنها را "دارایی دیجیتال" می‌نامند و برای آن ماهیتی شبیه پول قائل‌اند. بر اساس ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک داده پیام هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری های جدید اطلاعات، تولید، ارسال، دریافت، ذخیره با پردازش می‌شوند. برخی ارزهای دیجیتال را مشمول ماده ۲ فوق الذکر و نوعی "داده پیام" می‌دانند (محمودی، ۱۳۹۸، ۵۱۱) اما در مقابل برخی دیگر بر این عقیده‌اند که ارزهای دیجیتال ماهیت پولی نداشته و جزء اموال شخص محسوب نمی‌شود و استفاده از این ارزها را از منظر فقهی حتی دارای حرمت می‌دانند و برای این حرمت دلایلی را مطرح می‌نمایند که عبارت است از:
- این ارزها پول رایج قانونی محسوب نمی‌شوند؛
  - دارای نوسان هستند و ارزهای پایداری محسوب نمی‌شوند؛
  - هیچ تضمینی برای آنها وجود ندارد؛
- به سهولت در جهت اهداف پولشویی مورد استفاده قرار می‌گیرند. (اذرنیوار، ۲۰۱۸، ۲۱)
- نظر به اینکه نمی‌توان به طور قطع همه افراد را موافق یا مخالف استفاده از رمزارزها تلقی نمود و همواره در مسائل جدید و فنی حقوقی اختلاف نظر میان حقوق دانان وجود دارد بنابراین در خصوص ماهیت پولی داشتن رمزارزها نیز برخی معتقد به ماهیت داشتن این ارزها می‌باشند و برخی دیگر قائل به حرمت استفاده از ارزهای دیجیتال هستند و هیچ ماهیت حقوقی‌ای برای این ارزها قائل نمی‌باشند که هر دو نظریه قابل بحث و بررسی می‌باشد.
- نکته‌ای که در اینجا جدای از ماهیت مالی و پولی رمزارزها بدان باید توجه شود، این است که رمزارزها با سرعت زیادی به عنوان داده دارای ارزش خرید و فروش شده و مورد مبادلات الکترونیکی قرار می‌گیرد. جدای از برخی ابهامات فقهی و حقوقی در ماهیت رمزارزها، قدرمتیقن این است که رمزارزها حداقل در عرف جامعه کنونی دارای مالیت بوده هرچند حاکمیت تاکنون در خصوص به رسمیت شناختن رسمی آن اقدام موثری ننموده است. فعالیت روزانه مردم در صرافی‌های و یا بهتر بگوییم پلتفرم‌ها (هرچند بدون مجوز رسمی که چندان مورد اعتراض حاکمیت نبوده است) این باور را قدرت بخشیده و حائز اهمیت نموده است. در نهایت با عنایت به ارزش عرفی رمزارزها، این داده‌های ارزشمند می‌توانند در طی رفتارهایی باعث تاثیرات گسترده در اقتصاد یک کشور گردند، هرچند اقتصاد و حاکمیت بدان رسمیت صریح نداده باشد. تأثیر در اقتصاد در نهایت به صورت بالقوه باعث بروز بزه‌های مالی و اقتصادی منجمله کلاهبرداری

های رایانه ای، سنتی و به تبع آن اخلال در نظام اقتصادی کشور خواهد شد.

۳-۵. مفهوم شناسی بزه اخلال در نظام اقتصادی

اخلال در نظام اقتصادی جرمی است که طی سالیان اخیر بسیار مورد توجه قانونگذاران قرار گرفته و اهمیت این جرم به حدی است که در صورت از بین رفتن امنیت اقتصادی شهروندان احتمال تنش و درگیری در تمامی بخش‌های کشور افزایش می‌یابد لذا تامین آرامش اقتصادی شهروندان از اهمیت فراوانی برخوردار می‌باشد و این هدف میسر نمی‌شود مگر با تصویب قوانین صحیح در این زمینه و اجرای آنها.

دولتها در جهت حمایت از سرمایه‌گذاری و بزه دیدگان بالقوه در چرخه اقتصادی و در نهایت حمایت از نظام اقتصادی، اقدام به تصویب قوانین کیفی در خصوص جرایم مخل نظام اقتصادی نمودند که جرایمی که در این قوانین به آنها اشاره گشته است، موضوع بحث حقوق کیفری اقتصادی می‌باشند. گرایش حقوق کیفری اقتصادی عمدتاً در مورد ماهیت و طبع قضایی و ارکان اختصاصی اقدامات متقلبانه و غیرقانونی اقتصادی است که با هدف ثروت اندوزی و صدمه زدن به منافع عمومی و اخلال در نظام اقتصادی کشور ارتکاب می‌یابند. یکی از مواردی که در کشور ما قانونگذار در حوزه جرایم اقتصادی اقدام به تصویب قانون کیفری در راستای مبارزه با این جرایم نمود، قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ می‌باشد (جعفری مسلم، ۱۴۰۰، ۵۳) قبل از تعریف و تحلیل جرم اقتصادی لازم است در خصوص نظام اقتصادی تعریفی جامع ارائه نماییم. نخست باید عنوان نمود که واژه نظام از نظر علوم گوناگون دارای تعریفهای متفاوتی است. به باور

بعضی نویسندگان نظام مجموعه عناصری است که میان آن روابطی وجود داشته یا بتواند ایجاد شود. نظام اقتصادی نیز یک مجموعه به هم پیوسته و منظم و دارای عناصر و اجزای متوازن است. در نتیجه بین آنها ارتباط معناداری وجود دارد و اخلال در هر یک از ارکان و اجزای آن، انتظام مجموعه را مخدوش می‌نماید. تحلیل و تبیین «اخلال در نظام اقتصادی کشور» آن اسنت که برای تحقق این عنوان لازم است، بر نظام اقتصادی کشور یعنی اجزای بدنه اقتصاد کشور که به صورت منظم در حال کنش و واکنش هستند، عاملی عارض گردد که نظم میان اجزا را برهم زند و وصف مجموعه منظم را زایل کند (کمیلی، ۱۴۰۰، ۹) نظام اقتصادی هر کشوری در پرتو ماهیت و راهبرد کلی نظام سیاسی آن شکل می‌گیرد و متحول می‌گردد؛ تهدید علیه نظام اقتصادی، در نهایت تهدید علی نظم عمومی محسوب می‌شود که نظم سیاسی جنبه دیگر این نظم به حساب می‌آید. سلامت نظم اقتصادی موجب تقویت ملی و بین‌المللی قوای عمومی یا نظام سیاسی، در سطح داخلی و خارجی می‌شود. به همین جهت کشورها زرادخانه کیفری متنوع و خاصی را به حوزه اقتصاد و کسب و کار اختصاصی می‌دهند. در کشور ایران نیز همانند سایر کشورها تدابیر ویژه‌ای در بالاترین عرصه‌های سیاست گذاری برای کنترل جرایم اقتصادی شده است (احمدزاده، ۱۴۰۱، ۸)

جرم اخلال در نظام اقتصادی کشور یکی از مصادیق جرایم اقتصادی است. اخلال مصدر باب افعال واز نظر لغت به معنای خلل آوردن، رخنه کردن، خلل رسانیدن، زیان رسانیدن و به هم زدن آمده است و اخلالگر به کسی می‌گویند که در کاری یا هر امر دیگری خلل وارد کرده و انتظام

تغزیرات حکومتی مصوب ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام مطرح شد پس از آن قانون مجازات اخلاخگران در نظام اقتصادی در سال ۱۳۶۹ به تصویب رسید که در این قانون تعریفی از جرم اقتصادی ارائه نشده است و صرفاً برخی مصادیق این جرم بیان شده است.

اخلاخ یکی از مصادیق جرایم اقتصادی است. کلیه جرایم اقتصادی به نحوی موجب اخلاخ در نظام اقتصادی کشور می‌شوند؛ اما وقتی عبارت اخلاخ در نظام اقتصادی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد، منظور آن دسته از جرایمی است که در قانون مجازات اخلاخگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ اشاره شده است. اهمیت این جرم به حدی است که چنانچه امنیت اقتصادی شهروندان دچار خدشه شود احتمال آشوب و درگیری در سایر حوزه‌ها فراهم خواهد شد لذا آرامش و ثبات اقتصادی به عنوان مهم‌ترین و مبنایی‌ترین مولفه‌های امنیت باید مورد توجه قرار گیرد. برخی از قضات معتقدند منظور از اخلاخ در نظام اقتصادی همان بی‌ثباتی و بی‌برنامگی بوده که حاصل شده است؛ یعنی این‌ها کاری به نتیجه حاصل ندارند و به‌نوعی به آن به‌عنوان یک جرم مطلق نگاه می‌کنند. برخی هم بر این باورند که منظور از اخلاخ در نظام اقتصادی، ایجاد بحران است.

۴-۵. جرم اخلاخ در نظام اقتصادی از

طریق رمزارها

حائز اهمیت است که در خصوص بزه اخلاخ از طریق رمزارها و در ارتباط این دو موضوع، رابطه آنها را تبیین نماییم. در این ارتباط با پذیرش مالیت و حتی به نظر عدم پذیرش مالیت آن، به رمزارها به عنوان ابزاری نگاه کنیم که ممکن است تحت شرایطی موجبات وارد شدن خدشه به

آن را بر هم می‌زند. اخلاخگری اقتصادی در لغت به معنی اختلال، بی‌نظمی، خرابکاری و کارشکنی آمده است و در اصطلاح اخلاخگر کسی است که نظم و امنیت را بر هم می‌زند. اخلاخ اقتصادی آن دسته از جرایمی است که در قوانین مربوط به حمایت از فعالیت‌های اقتصادی آمده است اعم از اینکه در قانون جرایم اقتصادی پیش‌بینی شده باشد یا در قوانین متفرقه دیگر که فعالیت‌های اقتصادی را تنظیم می‌نماید. اخلاخگری اقتصادی نیز آن دسته از جرایمی است که علیه اموال دولتی و عمومی صورت می‌گیرد و در نظام اقتصادی کشور در سطح کلان منجر به اختلال می‌شود. اخلاخ در نظام اقتصادی کشور جرمی است که سال‌ها مورد توجه سیستم تقنینی قرار گرفته اما شتاب زدگی قانونگذار در تصویب مواد این قانون سبب شده است که یک سیاست کیفری منسجم و قاطع در این خصوص دنبال نشود.

در قوانین حاکم بر کشور این واژه تعریف نشده است و صرفاً برای بیان رکن جرم مورد استفاده قرار گرفته است. به نظر می‌رسد که در قانون نیز واژه اخلاخ به همین معنا به کار رفته است و منظور می‌تواند از معنای کوچک خلل وارد کردن باشد تا بزرگی معنای آشوب. در تعریف دیگر به معنای انجام رفتار و ترک رفتارهایی است که با مصالح عام اصطکاک داشته و باعث نادیده گرفتن آیین‌نامه‌های حاکم بر آن نظام می‌شود.

همانطور که بیان شد اخلاخ در قوانین مختلف به دفعات مورد استفاده قرار گرفته است ولی تاکنون در هیچ یک از قوانین تعریف نشده است و قانون مجازات اخلاخگران در نظام اقتصادی مصوب ۱۳۶۹ بدون ارائه تعریفی از این واژه به بیان مصادیق آن پرداخته است. این واژه ابتدا در قانون

امنیت روانی و اقتصادی کشور را فراهم نماید. نکات مهم دیگری که باید بدان توجه نمود، اولاً توجه و تأکید به کلیه اصول حقوق کیفری منجمله اصل قانونی بودن جرم و مجازات و ... در این فرایند و تحلیل بوده، ثانیاً تبیین این نوع بزه با ابزار رمزارزها صرفاً و در راستای عنصر قانونی، در چارچوب ماده اول قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور و بندهای ۷ گانه آن باید صورت پذیرد. از میان بندهای ۷ گانه فوق نیز اساساً ۳ بند آن یعنی بند (الف)، بند (ه)، و بند (ز) قابل تصور است.

ماده یک قانون اخیرالذکر مقرر می‌دارد: « ماده ۱ - ارتکاب هر یک از اعمال مذکور در بندهای ذیل جرم محسوب می‌شود و مرتکب به مجازاتهای مقرر در این قانون محکوم می‌شود:

بند الف - اخلاص در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آنها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن. بند ب - ... بند ج - ... بند د - ...

بند ه - وصول وجوه کلان به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلاص در نظام اقتصادی شود. بند و - ...

بند ز - تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری در بنگاه، مؤسسه، شرکت یا گروه به منظور کسب درآمد ناشی از افزایش اعضاء به نحوی که اعضاء جدید جهت کسب منفعت، افراد دیگری را جذب نموده و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تداوم یابد.

اخلاص در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آنها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن.

در برهه زمانی فعلی و با التفات به عدم به رسمیت شناختن رمزارزها در نظام اقتصادی کشور توسط قوانین و مقررات، بی‌تردید رمزارزها جدای از ماهیت علمی و فنی آنها در نظام پولی و ارزی کشورمان فعلاً جایگاهی نداشته، لذا سخت بتوان بزه اخلاص در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق ارز ..... را یکی از ابزارهای تحقق این بند از قانون اخلاص تلقی نمود. اگر زمانی برسد که رمزارزها توسط قوانین کشور رسمیت یافته و مورد حمایت قرار گرفت، در شمول این بند از قانون مذکور تردیدی باقی نمی‌ماند، توضیح اینکه وفق بند الف قانون اخلاص، اگر به عنوان مثال رمزارزها زمانی به عنوان پول یا نوعی ارز در بلوک اقتصادی کشور مورد مبادله قرار گیرد، پس تصور وقوع بزه اخلاص در نظام اقتصادی کشور از طریق رمزارزها نیز قابل تصور است. اما برخی تفاسیر موسع و حتی رویه های قضایی ظاهراً حاکی از آن است که رمزارزها نیز می‌توانند یکی از ابزارهای بروز بند الف ماده ۱ قانون اخلاص قرار گیرند. نگارش مبهم این بند از قانون اخلاص گران در نظام اقتصادی در نوع خود باعث نیل به برخی تفاسیر وسیع در جرم انگاری برخی از رفتارهای اقتصادی گردیده است.

بند یاد شده از دو جهت بحث برانگیز است: نخست، اینکه به جرم انگاری وابسته یا لایه‌ای دست زده است که بر اساس آن تحقق اخلاص، وابسته به تحقق رفتارهای دیگری است که طبق قوانین کیفری موجود جرم هستند. به عبارت دیگر آن رفتارهای لایه ای جرم اخلاص را تشکیل می‌دهند. دوم اینکه طرق تحقق اخلاص به صورت تمثیلی بیان شده و با محوریت پول و ارز باشد. (باهو، ۱۴۰۱، ۲۴۵) به این دو جهت می‌توان جهتی سوم، که حاصل تفسیر بسیار موسع بوده

نمونه بارز اتخاذ تفسیر موسع در دادنامه شماره ۱۴۰۳/۰۱/۲۱ مورخ ۱۴۰۳۶۸۳۹۰۰۰۰۳۲۳۹۸۹ و رای مشهور به پرونده کینگ مانی یا یوتی بایت یا شبکه بادران، با عنوان اتهامی همه متهمین اخلاص در نظام اقتصادی کشور از طریق مشارکت در کلاهبرداری شبکه ای، از طریق ایجاد رمزارز جعلی به اسم کینگ مانی و توزیع رمز ارز جعلی بین مردم می‌باشد.

قضات محترم دادگاه پرونده فوق، با نگاه موسع به بند الف ماده ۱ قانون اخلاص، رفتار مجرمانه منجر به اخلاص را توسعه داده و از رفتار توامان مشارکت در کلاهبرداری شبکه‌ای و جعل استفاده نموده است. یعنی مستند اتهام و دادنامه صادره مشارکت در کلاهبرداری شبکه‌ای، از طریق ایجاد رمزارز جعلی به اسم کینگ مانی و توزیع رمز ارز جعلی بین مردم که منجر به اخلاص بوده، می‌باشد. صرفنظر از اینکه بحث رمزارز جعلی در دنیای واقعی با عنایت به ظرفیت ساخت و طراحی آن توسط هر کسی، چه بدون پشتوانه و چه با پشتوانه تا حدی مقبول بوده، اما اتخاذ رفتار مشارکت در کلاهبرداری شبکه ای موجب اخلاص در نظام اقتصادی کشور، به شدت موسع بوده که طرفداران آن به ظاهر در اقلیت می‌باشند.

در این پرونده شکات اظهار داشته اند که شرکت مذکور رمزارز مجعول را به عنوان یک رمز ارز معتبر و آینده دار معرفی نموده‌اند و با تبلیغات اغوا کننده مبنی بر رشد فزاینده این رمز ارز زیر مجموعه‌ها را به خرید و نگهداری آن تشویق و ترغیب می‌کردند. که حسب کیفرخواست صادره در دادسرا متهمان متهم هستند به مشارکت در کلاهبرداری شبکه‌ای منجر به اخلاص عمده در نظام اقتصادی کشور از طریق ایجاد رمز ارز جعلی به اسم کینگ مانی و توزیع ارز جعلی بین مردم

اضافه نمود و آن وقوع جرم اخلاص توسط هر نوع پول مانند، پول ملی، ارز و رمز ارز و با هر رفتار ممکن که حتی خود این رفتارها در قوانین کیفری ایران جرم انگاری نشده اند، که گاهی در آرای دادگاه‌ها از رفتارهای مجرمانه دیگر با تفسیر موسع بهره گرفته شده است.

شق سوم بسیار موسع بوده و در صورت اعتقاد به آن و ایجاد رویه قضایی، می‌توان ارتکاب جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور با هر رفتاری - مجرمانه باشد یا مجرمانه نباشد- بوسیله رمزارزها را مفروض دانست. به بیان دیگر هر گونه فعل و انفعال رمزارزی در جامعه که به نوعی ارکان امنیت اقتصادی کشور را متزلزل نماید، بزه اخلاص محقق گردیده و مرتکب بسته به نوع عمده یا جزئی بودن آن قابلیت تعقیب کیفری و مجازات را خواهد داشت.

هر چند معیار مشخصی برای اخلاص در نظام اقتصادی و نظام ارزی قابل تعیین نیست، و دکترین و رویه قضایی بر این ابهام مهر تایید زده، در نتیجه با دیدگاه موسع نسبت به بند الف ماده قانون اخلاص، بویژه نگاه گستره به عبارت انتهایی این بند «... و امثال آن» و شمول مماثلت به همه فرازهای بند مذکور، بزه اخلاص در نظام اقتصادی کشور از طریق رمزارزها قابل تصور و مجازات است.

حال اگر با نگاهی مضیق به این بند بنگریم، شمول بند الف ماده یک قانون اخلاص از طریق رمزارزها بسیار سخت خواهد بود، چرا که رفتارهای مجرمانه مانند قاچاق ارز و قلب سکه و جعل اسکناس و حتی عبارت امثال آن شامل پول و ارزهای به رسمیت شناخته شده توسط قوانین و مقررات کشور هستند که رمزارزها در تاریخ کنونی از این شمولیت خارج بوده و موضوعیت ندارند.

موجبات حیف و میل اموال مردم گردیده، مرتکبین را تحت شرایطی می توان تحت عنوان بزه اخلال در نظام اقتصادی کشور محاکمه نموده و مجازات نمود.

ب- برداشت دوم شامل کسانی می شود، که تفسیرشان از وجوه نه تنها شامل پول رسمی کشور گردیده، بلکه شامل هرگونه ارزهای رسمی نیز می شود که در مبادلات ارزی کشور روزانه خرید و فروش گردیده و در مقابل ریال ایران، دارای ارزش خاص (متغیر یا ثابت) می باشند.

ج- برداشت سوم در خصوص عبارت «وجوه» در بند ه ماده یک قانون اخلال، شامل هر نوع وجه و ارزی می شود، این برداشت حداکثری بوده و شامل ریال، ارزهای خارجی و حتی رمزارزها را نیز شامل می گردد.

با عنایت به برداشت سوم، چنانچه اشخاص حقوقی یا حقیقی مبادرت به وصول رمزارزها به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلال در نظام اقتصادی شود، نمایند، به اتهام ارتکاب اخلال در نظام اقتصادی کشور قابلیت تعقیب داشته و به مجازات مذکور در قانون مجازات خواهند گردید.

تأسیس، قبول نمایندگی و عضوگیری در بنگاه، مؤسسه، شرکت یا گروه به منظور کسب درآمد ناشی از افزایش اعضاء به نحوی که اعضاء جدید جهت کسب منفعت، افراد دیگری را جذب نموده و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تداوم یابد.

در خصوص این بند از قانون اخلال (بند ز) اختلاف دیدگاهها به مراتب کمتر از دو بند قبلی می باشد. در برخی پرونده های قضایی، برخی بزه کاران مبادرت به تأسیس شرکت های هرمی یا پانزی نموده و از طریق این شرکتها و با اخذ

(شکات پرونده) و ساخت کارت فاقد اعتبار به نام بوست کارت و اخذ حداقل ۲۰۰ یورو جهت دریافت این کارت جعلی جهت خرید از فروشگاه های مورد ادعا که وجود خارجی جهت عرضه کالا با ارائه بوست کارت ندارد و در نهایت رای دادگاه که اتهام متهمان را اخلال در نظام اقتصادی کشور از طریق مشارکت در کلاهبرداری شبکه ای از طریق ایجاد رمزارز جعلی به اسم کینگ مانی و توزیع رمز ارز جعلی بین مردم دانسته است.

نکته ای که در رأی صادره از سوی دادگاه محترم قابل توجه است برداشت موسعی است که از بند الف ماده ۱ قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور نموده است چرا که اخلال در نظام اقتصادی کشور از طریق کلاهبرداری شبکه ای در این بند بیان نشده است و شمول این ماده بر رمزارزها بسیار دشوار می باشد

وصول وجوه کلان به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلال در نظام اقتصادی شود.

این بند از ماده یک قانون اخلال (یعنی بند ه) نیز همانند بند الف قابل تفسیر بوده و از دیدگاه حقوقدانان برداشت های متفاوتی در خصوص آن وجود دارد. عمده برداشتهای متفاوت مربوط به وجوه بوده که در این مقاله نیز تمرکز بر روی آن می باشد. در اینکه وجوه مد نظر این ماده، چه وجوهی می باشد، شاید بتوان به سه برداشت اشاره نمود.

الف- برداشت اول صرفاً پول رایج کشور را شامل می گردد. لذا کسانی که مبادرت به وصول ریال به عنوان وجه رایج کشور از طرق مختلف مانند قبول سپرده یا عقود حقوقی مانند عقد مضاربه نموده و

اسکناس و حتی عبارت امثال آن شامل پول و ارزهای به رسمیت شناخته شده توسط قوانین و مقررات کشور هستند که رمزارها در تاریخ کنونی از این شمولیت خارج بوده و موضوعیت ندارند.

در خصوص شمول بند هـ قانون فوق‌الذکر بر رفتارهای مجرمانه ناشی از رمز ارز نیز گفته شد چنانچه اشخاص حقوقی یا حقیقی مبادرت به وصول رمزارها به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلاخ در نظام اقتصادی شود، نمایند، به اتهام ارتکاب اخلاخ در نظام اقتصادی کشور قابلیت تعقیب داشته و به مجازات مذکور در قانون مجازات خواهند گردید.

در خصوص بند ز ماده یک قانون اخلاخلگران در نظام اقتصادی کشور اختلاف دیدگاه‌ها کمتر است چرا که بزهکار معمولاً در آغاز فرایند شرکت هرمی یا پانزی خود، مبادرت به پرداخت برخی سودهای وسوسه‌کننده می‌نماید اما در نهایت پس از جلب اعتماد بزه‌دیدگان و جمع‌آوری مقادیر زیادی رمزار، به یکباره از دید مردم مخفی شده یا متواری می‌گردد که این روند معمولاً در اکثر پرونده‌ها یکسان می‌باشد و اختلاف دیدگاه‌ها را در این خصوص کمتر نموده است.

۷. سهم نویسندگان

نویسندگان مقاله به صورت برابر و مشترک مقاله را به رشته تحریر درآورده‌اند.

۸. تعارض منافع

در این مقاله تعارض منافع وجود ندارد.

گونه‌های مختلف رمزارز قول سودآوری‌های کلان را داده‌اند، که بزهکار معمولاً در آغاز فرایند شرکت هرمی یا پانزی خود، مبادرت به پرداخت برخی سودهای وسوسه‌کننده نیز نموده، اما در نهایت پس از جلب اعتماد بزه‌دیدگان و جمع‌آوری مقادیر زیادی رمزارز، به یکباره از دید مردم مخفی شده یا متواری شده و انبوهی از بزه‌دیدگان را روانه سیستم قضایی می‌نماید.

۶. نتیجه

با نگاهی به گسترش عجیب فن‌آوری رمز ارزها، شاهد افزایش نوع خاصی از جرایم هستیم که رمزارها در آن موضوع یا ابزار این نوع جرایم می‌باشد. بخاطر برخی شرایط اقتصادی حاکم بر کشور و کاهش ارزش پول ملی و سایر علل، بسیاری از افراد جامعه را به سوی استفاده از رمز ارزها سوق داده است. عمده جامعه ایرانی خرید و فروش رمزارز را به عنوان سرمایه‌تلقی نموده و کمتر در مبادلات و خرید و فروش‌های روزانه به آن می‌پردازند. روند کاهشی ارزش پول ملی و فریبنده بودن معاملات رمزارزی مردم کشور را به این سمت هدایت نموده که در نهایت با توجه به عدم به رسمیت شناخته‌نشدن رمزارها و عدم آشنایی کافی با آن، جرایم رمزارزی مانند برخی کلاهبرداری‌ها، فیشینگ‌ها و ... به منصف ظهور رسیده است. یکی از این جرایم که ممکن است عدم توجه به آن موجب شکل‌گیری بحران اقتصادی و اجتماعی و قضایی در جامعه ایران گردد، بزه اخلاخ در نظم اقتصادی کشور از طریق رمزارها می‌باشد.

شمول قانون اخلاخلگران در نظام اقتصادی مخصوصاً بند الف آن بر رفتارهای مجرمانه ناشی از رمز ارز بسیار دشوار می‌باشد چرا که رفتارهای مجرمانه مانند قاچاق ارز و قلب سکه و جعل

منابع

منابع فارسی

- انصاری، مرتضی، کتاب المکاسب، جلد پنجم، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ۱۴۳۱ ق.
- باهو، محمد، جرایم ارزی از منظر سیاست کیفری، چاپ اول، تهران، نشر میزان، ۱۴۰۱.
- تقی‌زاده، ابراهیم - هاشمی، احمدعلی، مدنی ۲، اموال و مالکیت، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۱.
- عبدالستار ابوغده، النقود الرقمیة الرویة الشرعیة والاثار الاقتصادية، موتر الدوحه الرابع للمال الاسلامی، ۲۰۱۸.
- کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی اموال و مالکیت، چاپ پنجاه و دوم، تهران، بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۸.
- کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی اموال و مالکیت، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۶.
- کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، اموال و مالکیت، تهران، موسسه نشر یلدا، ۱۳۷۴.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، جلد سوم، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۶.
- میلانی، سید محمد هادی، کتاب البیع، محقق: سیدعلی حسینی میلانی، قم، مرکز الحقائق الاسلامیه، جلد اول، ۱۴۲۹ ق.
- نائینی، محمدحسین، المکاسب و البیع، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، جلد دوم، ۱۳۹۱ ق.
- ابوبکر، محمد، بررسی جامع فقهی بیت‌کوبین، ارزش‌های دیجیتال و بلاک چین، ترجمه محمد آذر نیوار، سایت ارزش‌های دیجیتال، ۲۰۱۸.
- احمدزاده، رسول و سید درید موسوی مجاب، محمود صابر، سیاست جنایی قضایی استجای‌های در رسیدگی به جرم اخلال در نظام اقتصادی کشور، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال ۱۴، پیاپی ۲۸، شماره ۲، ۷-۲۱، ۱۴۰۱.
- توسلی، محمداسماعیل، تحلیل ماهیت پول، اقتصاد اسلامی، شماره ۴۸، صفحات ۱۰۷ تا ۱۳۰، ۱۳۹۱.
- جعفری مسلم مجتبی، آقابابایی عظیم، جرم اخلال کلان در نظام اقتصادی کشور در قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور و ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۴۷، ۲۹-۵۴، ۱۴۰۰.
- سلیمانی پور، محمدمهدی - سلطانی نژاد، حامد - پورمطهر، مهدی، بررسی فقهی پول مجازی، دوفصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی، سال ششم، شماره دوم (پیاپی ۱۲)، صفحات ۱۶۷ تا ۱۹۲، ۱۳۹۶.
- سیدحسینی، میرمثم - دعایی، میثم، بیت‌کوبین نخستین پول مجازی، سازمان بورس اوراق بهادار، مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات، ۱۳۹۳.
- عبدی پور، ابراهیم، تحلیل حقوقی ماهیت پول الکترونیکی، نشریه حقوق خصوصی، سال هفتم، شماره ۱۶، ۱۳۸۹.
- غلامی معاف، کامیل - رمضانیان، محمدرحیم - فریدی ماسوله، مرضیه، رمز ارز بیت‌کوبین و خدمات ملی و فراملی آن، فصلنامه پژوهش‌های معاصر در علوم مدیریت و حسابداری، سال سوم، شماره ۸، صفحه ۱۷۰، ۱۴۰۰.

منابع لاتین

- Ciaian, P., Rajcaniova, M., & Kancs, d, Artis, Virtual relationships: short- and long-run evidence from BitCoin and altcoin markets, Journal of International Financial markets, Institutions and money. 2018.

- فتح‌اللهی، حانیه- عزمی، رضا، ارائه یک مکانیزم پرداخت امن مبتنی بر پول دیجیتال، هفتمین همایش ملی بانکداری الکترونیک و نظام‌های پرداخت. ۱۳۹۶.

- کمیلی، محمدرضا و رضا دانشور ثانی و محمد باقر گرایلی، ماهیت جرم اخلاص در نظام اقتصادی کشور، دو فصلنامه مطالعات فقه اسلامی و مبانی حقوق، سال ۱۵، شماره ۴۳، ۲۸-۵. ۱۴۰۰.

- میرزاخانی، رضا، بیت‌کوین و ماهیت مالی و فقهی، مرکز پژوهش توسعه و مطالعات اسلامی. ۱۳۹۶.

- محمودی، اصغر، تحلیل ارزش‌های مجازی در پرتو فقه، حقوق و مطالعات تطبیقی، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۹، شماره ۳، صفحات ۵۰۳ تا ۵۲۲. ۱۳۹۸.

